

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ВНУТРІШНІХ СПРАВ  
Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін факультету №6**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ  
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ  
із навчальної дисципліни «Політологія»  
обов'язкових компонент  
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти  
**125 «Кібербезпека» (безпека інформаційних та комунікаційних систем)****

**м. Харків 2023 рік**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Науково-методичною радою  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
30.08.2023 Протокол № 7  
(дата, місяць, рік)

**СХВАЛЕНО**

Вченою радою факультету № 6  
25.08.2023 Протокол № 7  
(дата, місяць, рік)

**ПОГОДЖЕНО**

Секцією Науково-методичної ради  
ХНУВС з гуманітарних та соціально-  
економічних дисциплін  
29.08.2023 Протокол № 7  
(дата, місяць, рік)

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (протокол від 25.08.2023 р. № 9)

**Розробник:**

Доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат філософських наук, доцент Могільова С.В.

**Рецензенти:**

Завідувач кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Холод Ю.А.

Професор кафедри теоретичної і практичної філософії ім. Й.Б.Шада ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор філософських наук, професор Прокопенко В.В.

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами**  
**1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами**  
**(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					
	Всього	з них:				
		лекції	Семінарськ і заняття	Практичні заняття	Лабораторні і заняття	Самостійна робота
Семестр № 2						
Тема № 1 Політологія як наука і навчальна дисципліна.		1	2			2
Тема № 2 Історія політичних вчень.		2	2			4
Тема № 3 Політична думка України.		2	2			4
Тема № 4 Політична ідеологія.		2	2			4
Тема № 5 Політична влада.		2	2			4
Тема № 6 Політичні партії.		2	2			4
Тема № 7 Політичні вибори.		2	2			4
Тема № 8 Політичні режими.		2	2			4
Тема № 9 Політична глобалізація.		2	2			4
Тема № 10 Геополітика.		2	2			4
Тема № 11 Геополітичний вибір України.		1	2			4
Тема № 12 Роль і місце України в міжнародних відносинах.		-	2			4
Всього :	90	20	24			46

**1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами**  
**(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					
	Всього	з них:				
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
Семестр № 2						
Тема № 1 Політологія як наука і навчальна						6

дисципліна.						
Тема № 2 Історія політичних вчень.		1				8
Тема № 3 Політична думка України.						8
Тема № 4 Політична ідеологія.		1				8
Тема № 5 Політична влада.						8
Тема № 6 Політичні партії.						8
Тема № 7 Політичні вибори.			2			6
Тема № 8 Політичні режими.		2				6
Тема № 9 Політична глобалізація.						8
Тема № 10 Геополітика.						6
Тема № 11 Геополітичний вибір України.						6
Тема № 12 Роль і місце України в міжнародних відносинах.						6
Всього :	90	4	2			84

### 3. Методичні вказівки до семінарських занять

#### Тема № 1 Політологія як наука і навчальна дисципліна.

**Семінарське заняття: Політологія як наука та навчальна дисципліна.**

**Навчальна мета заняття:** визначити об'єкт і проблеми політологічної науки, сформулювати основні функції політології її критерії як навчальної дисципліни.

**Час проведення** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Об'єкт політології.
2. Проблеми політологічної науки.
3. Функції політології.
4. Політична наука як навчальна дисципліна.

#### **Методичні вказівки:**

При вивченні першого питання слід звернути увагу, що об'єктом політологічного дослідження є політична влада, основи її правової системи, визначення засад її легітимності, з'ясування механізмів забезпечення її стабільності і оптимальності з погляду правління.

При вивченні другого питання необхідно висвітлити такі проблеми політологічної науки: філософські та ідейно-теоретичні підстави політики,

властиві тому чи іншому конкретному періоду історії; політичні системи - їх відмінності і подібності, переваги та недоліки, умови їх зміни і т. ін.; політичні інститути; політичний процес.

Розглядаючи третє питання треба прояснити такі функції політології – описова, пояснювальна, інструментальна, інноваційна, прогностична, методологічна, світоглядна, політичної соціалізації, прикладна, нормативна.

При підготовці до четвертого питання треба зазначити, що усю сукупність проблем, які вивчає політична наука, можна згрупувати у такі умовні розділи: вступ у політичну науку; історія політичних вчень; теорія політики; прикладна політологія (соціологія політики).

### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Політологія в системі суспільних наук..
2. Предмет політології.
3. Структура і функції політології
4. Методологія політології

### **Теми для рефератів:**

1. Предмет політології: характерні особливості і структурні елементи.
2. Політологія в системі соціально-гуманітарних наук.
3. Прогностична функція політології та її значення.
4. Основні напрями практичного застосування політологічних знань.

### ***Література:***

1. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях. Видавництво: Львівська політехніка, 2020. – 272 с.
2. Політологія. Лідія Скрипникова, Людмила Тутік, Маргарита Гринчак. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 272 с.
3. Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
4. Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. – 228 с.

## **Тема № 2 Історія політичних вчень.**

### **Семінарське заняття: Історія політичних вчень.**

**Навчальна мета заняття:** ознайомити студентів з основними політичними концепціями; навчитися їх аналізувати, порівнювати та відстежувати їх політико-історичні трансформації.

**Час проведення:** 2 години.

### **Навчальні питання:**

1. Політична думка Античності.
2. Релігійно-політичні вчення Середньовіччя.

3. Політичні концепції Відродження і Нового часу.
4. Сучасні політичні концепції.
5. Поняття політичної утопії, ідеї суспільного договору, концепції розподілу влади, теорії походження держави.

### **Методичні вказівки:**

При вивченні першого питання особливу увагу треба звернути на теорії «Ідеальної держави Платона» та «Політії» Аристотеля. Виділити сильні та слабкі місця кожної теорії, вміти провести порівняльний аналіз.

При вивченні другого питання необхідно зазначити особливий вплив християнської теологічної доктрини на філософську та політичну думку. Провести аналіз основних праць Аврелія Августина та Фоми Аквінського.

Основним змістом при вивченні третього питання повинні стати аспекти «реальної політики» Н. Макіавеллі, концепції «природного права» та «договірного походження держави» в працях Дж. Локка та Т. Гоббса, «правової держави» в працях І. Канта.

Змістом четвертого питання є концепції Чикагської школи, Франкфуртської школи, мир-системного аналізу Е. Валлерстайна. Особливу увагу слід приділити прогностичним теоріям політико-суспільного розвитку у ХХІ столітті.

П'яте питання постає як підсумкове. Використовуючи засвоєні знання, студенти повинні вільно виділяти та співставляти історичні та сучасні утопічні проекти, виділяти ступіні втілення ідей суспільного договору та реального існування розділення влади.

### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Тоталітарний характер «Ідеальної держави» Платона.
2. Переваги «Змішаного державного устрою» Аристотеля.
3. Концепції договірної держави.
4. Засади правової держави в творах І. Канта.

### **Теми рефератів:**

1. Два «гради» Аврелія Августина та обґрунтування політичної влади.
2. Політична концепція Ф. Аквінського.
3. «Правитель» Н. Макіавеллі.
4. Політичні концепції Просвітництва.

### ***Література:***

1. Історія зарубіжних політичних вчень (презентаційний навчально-методичний посібник). В. Мельников, Ф. Кирилюк, Ф. Батрименко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2022. – 386 с.
2. Історія політичних та економічних вчень. Л. Любохинець, В. Шавкун, Л. Бабич. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 294 с.

(таблиці, схеми).

3. Історія та теорія місцевого самоврядування. О. Руденко, Наталія Ткаленко, І. Козюра, В. Маргасова. Видавництво: Кондор, 2017. – 226 с.
4. Історія українських та зарубіжних політичних вчень. Т. Гончарук-Чолач. Видавництво: Ліра-К, 2020. – 228 с.

### **Тема №3: Політична думка України.**

#### **Семінарське заняття: Політична думка України.**

**Навчальна мета заняття:** ознайомити студентів з головними напрямками розвитку вітчизняної політичної думки.

**Час проведення:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Процес розвитку націоналістичних, ліберальних та соціалістичних ідей у вітчизняній політичній культурі.
2. Суспільно-політичні концепції діячів Кирило-Мефодіївського товариства (М.Костомаров, Т.Шевченко, П.Куліш та ін.) та консервативного напрямку української політичної думки (В.Липинський, С.Томашівський, В.Кубійович).
3. Сутність націоналістичного напрямку української політичної думки (М.Міхновський, Д.Донцов) та суспільно-політичні погляди М.Драгоманова.

#### **Методичні вказівки:**

При вивченні першого питання належить з'ясувати витоки основних націоналістичних, ліберальних та соціалістичних ідей вітчизняної політичної думки та їх зв'язок з відповідними європейськими теоріями.

Рокриваючи друге питання, слід зазначити основні суспільно-політичні концепції діячів Кирило-Мефодіївського товариства. Провести порівняння консервативного та революційно-демократичного крил товариства, розкрити їх найважливіші настанови.

Змістом третього питання постають сутність та витоки вітчизняних націоналістичних теорій. Слід зазначити загальне та особливе у порівнянні цих теорій із провідними європейськими концепціями національної держави. Розкрити переваги еволюційного підходу М. Драгоманова до розвитку держави та суспільства.

#### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Персоналії Кирило-Мефодіївського товариства: М.Костомаров, Т.Шевченко, П.Куліш та ін., їх діяльність.
2. Провідні суспільно-політичні концепції діячів Кирило-Мефодіївського

товариства.

3. Консервативний напрямок української політичної думки (В.Липинський, С.Томашівський, В.Кубійович).
4. Націоналістичний напрямок української політичної думки (М.Міхновський, Д.Донцов).

#### **Теми рефератів:**

1. Суспільно-політичні погляди М.Драгоманова.
2. Еволюція політичних теорій в Україні.
3. Розвиток націоналістичних, ліберальних та соціалістичних ідей у вітчизняній політичній культурі.

#### **Література:**

1. Історія політичних та економічних вчень. Л. Любохинець, В. Шавкун, Л. Бабич. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 294 с. (таблиці, схеми).
2. Історія та теорія місцевого самоврядування. О. Руденко, Наталія Ткаленко, І. Козюра, В. Маргасова. Видавництво: Кондор, 2017. – 226 с.
3. Історія українських та зарубіжних політичних вчень. Т. Гончарук-Чолач. Видавництво: Ліра-К, 2020. – 228 с.
4. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції. Галина Корогод, Вікторія Грובה. Видавництво: Університетська книга, 2011. – 128 с.

#### **Тема №4: Політична ідеологія.**

##### **Семінарське заняття: Політична ідеологія.**

**Навчальна мета заняття:** засвоєння студентами поняття сутності та функцій політичної ідеології. Ознайомлення з найпоширенішими сучасними ідеологічними течіями.

**Час проведення:** 2 години.

##### **Навчальні питання:**

1. Поняття політичної ідеології, сутність ідеологізації політики, основні європейські політичні ідеології.
2. Лібералізм.
3. Консерватизм.
4. Соціалізм (соціал-демократія). Комунізм.

##### **Методичні вказівки:**

При розгляданні першого питання необхідно звернути увагу на походження ідеологій в їх сучасному розумінні; історичні умови їх складання; головні підходи до визначення та функцій ідеологій в політичному світі.

Розкривючи друге питання, важливо зазначити головні етапи становлення та розвитку ліберальних ідей. Особливу увагу слід приділити сучасним



труднощям неолібералістських концепцій.

В третьому питанні важливою є проблема історичних умов виникнення ідей консерватизму. Також необхідно розкрити етапи їх розвитку та головні причини привабливості в сучасному політичному просторі.

Четверте питання потребує звертання до всіх ідей рівності протягом розвитку політичних уявлень в історії політичної думки. Особливу увагу приділити марксизму, соціалістичним ідеям першої половини XX ст. та історичним формам втілення соціалістичних ідей.

#### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Рівні функціонування політичної ідеології.
2. Націоналістичні ідеології.
3. Нацизм (націонал-соціалізм). Фашизм.
4. Анархізм. Клерикалізм.

#### **Теми рефератів:**

1. Ідеологія як знаряддя політичної еліти.
2. Ідеологія як політична міфотворчість.
3. Ідеологія як чинник соціального консенсусу.

#### ***Література:***

1. Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
2. Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. – 228 с.
3. Політологія: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Н. М. Семке, І. М. Доля. — Харків : НТУ «ХП», 2017. — 156 с.
4. Політологія: лекційний курс і практикум. Навчальний посібник / За редакцією доктора філософських наук, доцента Гончарук Т. В. – Тернопіль, 2008.
5. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
6. Український месіанізм. Петро Кралюк, І. Пасічник. Видавництво: КНТ, 2019. - 218 с.

#### **Тема 5: Політична влада.**

##### **Семінарське заняття: Політична влада.**

**Навчальна мета заняття:** студенти повинні засвоїти сутність, форми та ознаки політичної влади. Розуміти засади легальності та легітимності політичної влади. Знати принципи побудови правової держави.

**Час проведення:** 2 години.

##### **Навчальні питання:**

1. Поняття і форми політичної влади.

2. Легальність та легітимність політичної влади.
3. Держава як вища форма політичної влади.
4. Правова держава.

### **Методичні вказівки:**

Перше питання потребує розмежування понять влади взагалі та політичної влади. Далі необхідно розкрити основні форми політичної влади, функції та принципи її функціонування.

Друге питання потребує розрізнення законних засад заваювання/використання політичної влади та етичних засад її здійснення. Необхідно розкрити поняття визнання політичної влади народом як основу легітимності.

В третьому питанні треба розкрити поняття держави, її ознаки, основні форми державного устрою.

Розкриваючи поняття правової держави, необхідно зазначити основні принципи її побудови, засади функціонування.

### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Концепції походження влади.
2. Ресурси політичної влади.
3. Рівні функціонування політичної влади.
4. Ознаки правової держави.

### **Теми рефератів:**

1. Лідерство і легітимізація політичної влади.
2. Поняття легітимної держави.
3. Територіально-адміністративний розподіл державного устрою.

### **Література:**

1. Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
2. Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. – 228 с.
3. Політологія: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Н. М. Семке, І. М. Доля. — Харків : НТУ «ХП», 2017. — 156 с.
4. Політологія: лекційний курс і практикум. Навчальний посібник / За редакцією доктора філософських наук, доцента Гончарук Т. В. — Тернопіль, 2008.
5. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.

### **Тема № 6: Політичні партії.**

**Семінарське заняття: Політичні партії.**

**Навчальна мета заняття:** студенти повинні розуміти роль політичних партій як найбільш адекватну та зручну форму артикуляції суспільних інтересів. Знати типи політичних партій. Розуміти переваги та недоліки певних партійних систем.

**Час проведення:** 2 години.

**Навчальні питання:**

1. Поняття політичної партії.
2. Типологія політичних партій.
3. Партійні системи в парламенті.

**Методичні вказівки:**

Для кращого завсвоєння першого питання необхідно розглянути еволюцію поняття політичної партії у порівнянні умов виникнення давніх та сучасних форм політичних об'єднань.

Друге питання потребує розуміння засад класифікації політичних партій: ідеологічна спрямованість, ставлення до соціальної дійсності, соціальне середовище діяльності, політичний темперамент та ін.

В розкритті третього питання необхідний порівняльний аналіз партійних систем із зазначенням історико-політичних особливостей їх виникнення і функціонування.

**Питання цільових виступів студентів:**

1. Соціальна база і впливовість політичних партій.
2. Класифікація політичних партій.
3. Типи політичних систем.

**Теми рефератів:**

1. Історія виникнення політичних партій.
2. Роль політичних партій у розвитку демократії.
3. Партійне будівництво в сучасній Україні.

**Література:**

1. Politics Is... Видавництво: DK (Dorling Kindersley), 2020. – 160 с.
2. The Little Book of Politics. Видавництво: DK (Dorling Kindersley), 2020. – 208 с.
3. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія: підручник. — Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. — 180 с.
4. Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
5. Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. – 228 с.
6. Політологія: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Н. М. Семке, І. М. Доля. — Харків : НТУ «ХП», 2017. — 156 с.
7. Політологія: лекційний курс і практикум. Навчальний посібник / За редакцією доктора філософських наук, доцента Гончарук Т. В. —

Тернопіль, 2008.

8. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
9. Закон України «Про політичні партії в Україні»  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

## **Тема № 7: Політичні вибори.**

### **Семінарське заняття: Політичні вибори.**

**Навчальна мета заняття:** ознайомити студентів з поняттям виборчого процесу, його необхідними умовами, існуючими виборчими системами.

**Час проведення:** 2 год(денна), 2 год(заочна).

#### **Навчальні питання:**

1. Сутність виборчого процесу.
2. Організація і порядок проведення виборів.
3. Виборчі системи.
4. Специфіка виборчого процесу в Україні.

#### **Методичні вказівки:**

Розглядаючи перше питання доцільно акцентувати, що вибори є формою прямого народовладдя, що забезпечується конституцією і законами країни. Саме шляхом голосування формуються представницькі органи державної влади та місцевого управління (самоврядування). Завдяки виборам, що є формою безпосереднього народовладдя, одержують можливість функціонувати на законних підставах органи представницької демократії.

Друге питання потребує засвоєння, що громадяни беруть участь у виборах на основі виборчого права, яке розуміється як система нормативно-правових актів, що встановлюють та регулюють права виборців у формуванні виборних органів державної влади та місцевого управління (самоврядування).

Розглядання третього питання треба починати з розуміння сутності різних виборчих систем. При пропорційній системі виборці голосують за партії, блоки партій чи по-іншому названі політичні сили. При мажоритарній системі територія, на якій проживають виборці, поділяється на виборчі округи. В кожному окрузі мають вибрати одного члена даного органу влади і виборці голосують за конкретних кандидатів, які балотуються в даному окрузі. Далі необхідно прояснити переваги та недоліки кожної системи.

Четверте питання вимагає доброї орієнтації в сучасному вітчизняному політичному просторі. Необхідно враховувати як найновітніші політичні реалії, так і той факт, що Україна йде шляхом від тоталітаризму до демократії та євроінтеграції.

#### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Вибори – основний засіб делегування політичної влади.
2. Поняття і принципи виборчого права.

3. Виборчі системи: сутність, типологія.
4. Проблема раціональності вибору.

#### **Теми рефератів:**

1. Виборчий процес: чинники та критерії демократичності.
2. Громадянин та виборча компанія.
3. Функціонування команди і менеджмент виборчої компанії.
4. Абсентеїзм.

#### **Література:**

1. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія: підручник. — Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. — 180 с.
2. Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
3. Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. – 228 с.
4. Політологія: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Н. М. Семке, І. М. Доля. — Харків : НТУ «ХП», 2017. — 156 с.
5. Політологія: лекційний курс і практикум. Навчальний посібник / За редакцією доктора філософських наук, доцента Гончарук Т. В. — Тернопіль, 2008.
6. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
7. ЗАКОН УКРАЇНИ №474-XIV "Про вибори Президента України"  
<https://www.president.gov.ua/documents/474-xiv-62>
8. Закон України «Про вибори народних депутатів України»  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Tex>

#### **Тема № 8: Політичні режими.**

##### **Семінарське заняття: Політичні режими.**

**Навчальна мета заняття:** Засвоєння студентами найважливіших ознак політичного режиму, головних відмінностей між існуючими режимами. Розуміння еволюційних процесів всередині кожного режиму.

**Час проведення:** 2 години.

##### **Навчальні питання:**

1. Визначення політичного режиму.
2. Антидемократичні режими: тоталітаризм і авторитаризм.
3. Демократія класична та сучасна.
4. Особливості розвитку демократичних інститутів в Україні.

**Методичні вказівки:**

Вивчення першого питання передбачає засвоєння поняття політичного режиму як системи методів, способів і засобів здійснення політичної влади, тобто як характеристики взаємодії політичної влади та індивіда. Відповідно необхідно усвідомити найбільшу відмінність між політичними режимами сучасності: всі сучасні політичні режими підрозділяються на два великі типи - демократичні та антидемократичні.

В розгляданні другого питання слід наголосити на відмінностях між тоталітарним та авторитарним політичними режимами, та розумінні авторитарного режиму як можливості переходу до демократії.

Засвоєння третього питання вимагає порівняння як класичної і сучасної форм демократії, так і порівняння між собою основних сучасних форм демократії. А також розуміння соціокультурних, історичних обставин, що їх обумовили. Четверте питання вимагає доброї орієнтації в політичному вітчизняному просторі сучасності. Необхідно враховувати той факт, що Україна йде шляхом від тоталітаризму до демократії та євроінтеграції «швидким» шляхом, фактично минуючи авторитарні форми правління.

**Питання цільових виступів студентів:**

1. Головні ознаки політичного режиму.
2. Історія та сучасні форми демократії.
3. Історичні форми тоталітаризму.
4. Сучасні форми політичного авторитаризму.

**Теми рефератів:**

1. Поняття плюралістичної демократії.
2. «Ідеальна держава» Платона: могутній тоталізуючий заряд.
3. Двоїстий потенціал авторитарних систем.

**Література:**

1. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія: підручник. — Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. — 180 с.
2. Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
3. Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. – 228 с.
4. Політологія: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Н. М. Семке, І. М. Доля. — Харків : НТУ «ХП», 2017. — 156 с.
5. Політологія: лекційний курс і практикум. Навчальний посібник / За редакцією доктора філософських наук, доцента Гончарук Т. В. — Тернопіль, 2008.
6. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.

## **Тема № 9: Політична глобалізація.**

### **Семінарське заняття: Політична глобалізація.**

**Навчальна мета заняття:** ознайомлення студентів з глобальними проблемами сучасності, викликаних процесами глобалізації та засобами боротьби з цими проблемами.

**Час проведення:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Сучасні умови міжнародно-політичної діяльності держав.
2. Поняття глобалізації. Глобальні проблеми сучасності.
3. Світові наддержавні міжнародні структури.
4. Світові інформаційні мережі як суттєвий політичний фактор.

#### **Методичні вказівки:**

Перше питання потребує розкриття сучасних умов міжнародно-політичної діяльності як нової моделі глобального устрою, що дістала назву «концепція багатомірності». Даючи відповідь, треба розкрити, що така багатомірність властива рівням матеріальної, суспільної та духовної організації світу, а також - стадіям розвитку. Слід наголосити на факті, що загальна тенденція розвитку суспільства, його підсистем - соціальної, економічної, політичної тощо! - в переході від небагатомірних форм до багатомірних.

При розкритті другого питання, насамперед треба зазначити головні фактори, які висвітлюють проблему саме як глобальну: зачіпають все людство, торкаючись інтересів і доль всіх країн, народів та соціальних верств; глобальні проблеми не визнають кордонів; призводять до значних збитків економічного та високого соціального характеру; вимагають широкого міжнародного співробітництва до вирішення цих проблем тощо. Далі слід переходити до розглядання конкретних проблем.

Висвітлюючи третє питання, необхідно зауважити що із розвитком процесів глобалізації поряд з факторами концентрації діють фактори розпорошування. В одних сферах посилюється однорідність (в економіці, інформаційно-комунікативній сфері). У цих сферах глобалізація є безальтернативною. В інших (культури, соціальній сфері) поряд з процесами глобалізації існують інші альтернативи й варіанти, ці сфери є різномірними. Слід наголосити, що саме такі різнонаправленість, неоднорідність сучасних проблем вимагають міжнародної координації зусиль. Далі слід переходити до характеристики діяльності конкретних світових наддержавних об'єднань.

Четверте питання потребує усвідомлення не тільки глобальності революційних змін в сфері інформаційних технологій протягом останньої чверті століття, але й того факту, що у цій галузі глобалізація є безальтернативною. Слід підкреслити монологічний характер інформаційних мереж, що у світовому масштабі, насамперед, й робить їх могутнім політичним фактором.

#### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Боротьба з хворобами, голодом, бідністю.
2. Проблеми екології, демографії, сировинне питання.
3. Боротьба з тероризмом, наркоторгівлею і работоргівлею.

### **Теми рефератів:**

1. Основні тенденції цивілізаційного розвитку світового співтовариства.
2. Системи національної та міжнародної безпеки в умовах формування нового світового порядку.
3. Політично-правоохоронні інститути міжнародного співробітництва.

### **Література:**

1. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія: підручник. — Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. — 180 с.
2. Глобалізація та політика національної безпеки. Під редакцією Петро Юхименко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2021. — 408 с.
- 3.
4. Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
5. Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. — 228 с.
6. Політологія: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Н. М. Семке, І. М. Доля. — Харків : НТУ «ХП», 2017. — 156 с.
7. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
8. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Микола Кордон. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. — 172 с.
9. Загальна теорія політики. Сергій Троян, Алла Кіридон, Таміла Герасимчук. Видавництво: Кондор, 2017. — 226 с.
10. Зовнішня політика України. Історія та сучасність. Ольга Борисова. Видавництво: Кондор, 2017. — 344 с.

### **Тема № 10. Геополітика.**

#### **Семінарське заняття: Геополітика.**

**Навчальна мета заняття:** ознайомити студентів з історією виникнення геополітичних концепцій та основними поняттями геополітики.

**Час проведення:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Вплив і особливості географічного положення і історичного розвитку держави на характер міжнародної політики, що проводиться нею.
2. Загальна характеристика поглядів основоположників геополітики (Ф.Ратцель, Р.Челлен, Х.Маккіндер, Д.Хаусхофер).
3. Геополітичні концепції та сучасні міжнародні політичні практики.



**Методичні вказівки:**

Відповідаючи на перше питання, необхідно зазначити, що територія і місце розташування держави відпочатку виступали найважливішими ресурсами економічного і соціального прогресу будь-якої країни, факторами її могутності, визначальними місця і ролі країни у світовій політиці. Слід зауважити, що географія держав має безліч аспектів, що впливають на їх політичний статус в міжнародній політиці.

Розкриття другого питання вимагає усвідомлення факту, що як самостійний комплекс знань виникнення геополітики було обумовлено необхідністю виявлення механізмів і форм контролю над геопростором, дослідження природи світового панування і законів глобального лідерства. Далі слід простежити розгортання цієї думки у концепціях засновників геополітики.

У відповіді на третє питання доцільно дати характеристику традиційним геополітичним факторам і поняттям. Далі слід розкрити зміст і структуру нових показників, що пов'язані з розвитком науково-технічної революції, новими можливостями сучасної техніки і технологій. Зазначити, що саме нові показники визначають сучасну динаміку конкурентної боротьби основних геополітичних гравців і співвідношення сил між ними.

**Питання цільових виступів студентів:**

1. «Органічна школа» геополітики Ф. Ратцеля.
2. Р. Челлен: держава як організм та «форма життя».
3. Глибинні мотивації феноменів «просторової експансії» в концепції К. Хаусхофера.

**Теми рефератів:**

1. Еволюціонізм та дарвінізм як методологія геополітики Ф. Ратцеля.
2. Геоісторія Х. Маккіндера.
3. Концепція «морської сили» Альфреда Мехена.

**Література:**

1. Геополітика та політична географія. Андрій Гольцов. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 416 с.
2. Глобалізація та політика національної безпеки. Під редакцією Петро Юхименко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2021. – 408 с.
3. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Микола Кордон. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. – 172 с.
4. Загальна теорія політики. Сергій Троян, Алла Кіридон, Таміла Герасимчук. Видавництво: Кондор, 2017. – 226 с.
5. Зовнішня політика України. Історія та сучасність. Ольга Борисова. Видавництво: Кондор, 2017. – 344 с.
6. Чорноморський регіон у світовій політиці. Актори, чинники, сценарії майбутнього. Під редакцією Ігор Коваль, Ольга Брусиловська, Володимир Дубовик. Видавництво ОНУ, 2020. – 176 с.

## **Тема № 11: Геополітичний вимір України.**

### **Семінарське заняття: Геополітичний вимір України.**

**Навчальна мета заняття:** ознайомлення студентів з основними геополітичними чинниками, що впливають на міжнародне становище України.

**Час проведення:** 2 години.

#### **Навчальні питання:**

1. Концепція самостійності України в параметрах геополітики Середньої Європи.
2. Чорноморська доктрина.
3. Сучасне геополітичне становище українських земель.

#### **Методичні вказівки:**

При розкритті першого питання слід викласти основні визначення України в геополітичному сенсі: «міст» між Заходом і Сходом, «санітарний кордон» між НАТО і Росією, «центр» Чорноморсько-Балтійської співдружності і т. д. Відзначивши частки істини та «міфу» у кожному з цих визначень, слід проаналізувати поняття «лімітрофу» стосовно України як міжцивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізацією.

Друге питання вимагає розкриття напрацювань різних українських авторів в площині «Чорноморської доктрини» – геополітичної концепції, згідно якої причорноморські країни (всі країни, які мають вихід до Чорного моря) мають об'єднатися в один блок навколо політичних, економічних і соціальних цінностей, де лідером буде Україна, враховуючи перевагу України у площі, чисельності населення і його працелюбності.

Розкриваючи третє питання слід зазначити сучасні виклики перед Україною, які мають різні рівні розвитку і якості впливу (розбалансована ідентичність, відсутність стійких історичних орієнтацій, ненапрацьованість створення та рекрутування політичних еліт тощо). Далі слід охарактеризувати головні чинники, що визначають виняткове геостратегічне розташування України.

#### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Україна як трикутник міжцивілізаційних зіткнень.
2. З.Бжезінський про українську державу як геополітичну вісь.
3. С.Хантінгтон про цивілізаційну роздвоєність України.

#### **Теми рефератів:**

1. Слов'янофіли і західники про «шлях Росії» та їх боротьба проти «українського сепаратизму».
2. Україна в стратегічних планах Німеччини.
3. «Серединна Європа та Україна».

#### **Література:**

1. Геополітика та політична географія. Андрій Гольцов. Видавництво:

- Центр навчальної літератури, 2019. - 416 с.
2. Глобалізація та політика національної безпеки. Під редакцією Петро Юхименко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2021. – 408 с.
  3. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Микола Кордон. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. – 172 с.
  4. Загальна теорія політики. Сергій Троян, Алла Кіридон, Таміла Герасимчук. Видавництво: Кондор, 2017. – 226 с.
  5. Зовнішня політика України. Історія та сучасність. Ольга Борисова. Видавництво: Кондор, 2017. – 344 с.
  6. Чорноморський регіон у світовій політиці. Актори, чинники, сценарії майбутнього. Під редакцією Ігор Коваль, Ольга Брусиловська, Володимир Дубовик. Видавництво ОНУ, 2020. – 176 с.

## **Тема № 12: Роль і місце України у міжнародних відносинах.**

**Семінарське заняття: Роль і місце України у міжнародних відносинах.**

**Навчальна мета заняття:** усвідомлення студентами об'єктивних та суб'єктивних факторів, що впливають на становище і роль України у міжнародних відносинах.

**Час проведення:** 2 години.

### **Навчальні питання:**

1. Україна як суб'єкт і об'єкт світової політики.
2. Місце України в новому геополітичному просторі.
3. Зовнішньополітична діяльність України.

### **Методичні вказівки:**

Приступаючи до першого питання, слід дати коротку характеристику основним зовнішньополітичним документам від проголошення державної незалежності України до теперішнього часу. Далі необхідно зазначити роль України як суб'єкта світової політики у відповідності з її національними інтересами та дати характеристику тим складностям, що виникли на цьому шляху.

У відповіді на друге питання необхідно розкрити пріоритетні напрямки геополітичної співпраці України та виділити можливі переваги та недоліки кожного з цих напрямків.

Третє питання передбачає характеристику зовнішньополітичної концепції України, яка передбачає зацікавленість нашої країни в затвердженні нового світопорядку, принципів і норм міжнародного права у відносинах між державами та іншими суб'єктами міжнародних відносин. Слід наголосити, що як європейська держава, розташована в центрі європейського континенту, Україна покликана зіграти роль важливого фактора миру і стабільності в Європі. Зазначити можливі шляхи досягнення цієї мети.

### **Питання цільових виступів студентів:**

1. Зовнішньополітичні реакції України у світлі розв'язання проблеми «виклик – відповідь».
2. Роль великих держав у міжнародній політиці України.
3. «Європейський вибір».

#### **Теми рефератів:**

1. «Вільне падіння».
2. «Білоруський варіант».
3. «Євразійська модель».

#### ***Література:***

1. Геополітика та політична географія. Андрій Гольцов. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 416 с.
2. Глобалізація та політика національної безпеки. Під редакцією Петро Юхименко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2021. – 408 с.
3. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Микола Кордон. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. – 172 с.
4. Загальна теорія політики. Сергій Троян, Алла Кіридон, Таміла Герасимчук. Видавництво: Кондор, 2017. – 226 с.
5. Зовнішня політика України. Історія та сучасність. Ольга Борисова. Видавництво: Кондор, 2017. – 344 с.
6. Чорноморський регіон у світовій політиці. Актори, чинники, сценарії майбутнього. Під редакцією Ігор Коваль, Ольга Брусиловська, Володимир Дубовик. Видавництво ОНУ, 2020. – 176 с.
7. Бжезинський З. «Європа від Карбо да Рока до Камчатки» (інтерв'ю з Юлією Мостовою) // Дзеркало тижня. Україна № 47, 2 грудня 2005.
8. Бжезинський З. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади / Перекл. з англійської Г. Лелів. Львів, «Літопис», 2012. — 168 с.

#### **4. Рекомендована література (основна, допоміжна), , інформаційні ресурси в Інтернеті**

##### **Основна:**

5. Politics Is... Видавництво: DK (Dorling Kindersley), 2020. – 160 с.
6. The Little Book of Politics. Видавництво: DK (Dorling Kindersley), 2020. – 208 с.
7. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія: підручник. — Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. — 180 с.
8. Геополітика та політична географія. Андрій Гольцов. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 416 с.
9. Глобалізація та політика національної безпеки. Під редакцією Петро Юхименко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2021. – 408 с.

- 10.Елітознавство. Колектив авторів. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2022. – 234 с.
- 11.Європейська та євроатлантична інтеграція України. Микола Кордон. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. – 172 с.
- 12.Загальна теорія політики. Сергій Троян, Алла Кіридон, Таміла Герасимчук. Видавництво: Кондор, 2017. – 226 с.
- 13.Зовнішня політика України. Історія та сучасність. Ольга Борисова. Видавництво: Кондор, 2017. – 344 с.
- 14.Ігор Коваль Політологія. Підручник. Фоліо, 2012.
- 15.Інституційне забезпечення реалізації соціальних гарантій держави. Л. Безтелесна, Л. Пивоварчук. Видавництво: Кондор, 2017. – 196 с.
- 16.Історія зарубіжних політичних вчень (презентаційний навчально-методичний посібник). В. Мельников, Ф. Кирилюк, Ф. Батрименко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2022. – 386 с.
- 17.Історія політичних та економічних вчень. Л. Любохинець, В. Шавкун, Л. Бабич. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 294 с. (таблиці, схеми).
- 18.Історія та теорія місцевого самоврядування. О. Руденко, Наталія Ткаленко, І. Козюра, В. Маргасова. Видавництво: Кондор, 2017. – 226 с.
- 19.Історія українських та зарубіжних політичних вчень. Т. Гончарук-Чолач. Видавництво: Ліра-К, 2020. – 228 с.
- 20.Міжнародні організації. Навчальний посібник. Тетяна Стройко. Видавництво: Кондор, 2018. – 250 с.
- 21.Політико-правова система України: підручник. Віктор Кириченко, Юрій Кириченко, Юлія Соколенко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. – 304 с.
- 22.Політико-правові системи світу. Степан Гелей. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. – 346 с.
- 23.Політичні системи світу. Кредитно-модульний курс. Віктор Кириченко. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. – 218 с.
- 24.Політологія міжнародних відносин. С. Шергін. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. – 256 с.
- 25.Політологія у схемах, таблицях, визначеннях. Видавництво: Львівська політехніка, 2020. – 272 с.
- 26.Політологія. Лідія Скрипникова, Людмила Тутік, Маргарита Гринчак. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 272 с.
- 27.Політологія. Навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей (доповнено) Ред.Струкевич О.К., Конотопенко О.П., Лапшин С.А. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016 р. – 403 с.
- 28.Політологія. Степан Гелей, Степан Рутар. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. - 348 с.
- 29.Політологія. Юлія Лісовська, Петро Лісовський. Видавництво: Кондор. 2022. – 228 с.
- 30.Політологія: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей денної

- форми навчання / Н. М. Семке, І. М. Доля. — Харків : НТУ «ХП», 2017. — 156 с.
31. Політологія: лекційний курс і практикум. Навчальний посібник / За редакцією доктора філософських наук, доцента Гончарук Т. В. — Тернопіль, 2008.
  32. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
  33. Політологія: підручник / В.Ф. Баранівський. — Київ: Національна академія управління, 2016. — 236 с.
  34. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша.— К.: П50 Знання, 2008. — 556 с.
  35. Професійна діяльність державних службовців в умовах євроінтеграції України: питання формування психологічної готовності. Монографія. О. Акімов. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. — 176 с.
  36. Регіональне управління. Ольга Кожемяченко, Петро Круш. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2017. — 248 с.
  37. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. Либідь, 2009. — 480 с.
  38. Скочиляс Л. Політологія : навч-метод. посібник / Л. Скочиляс, О. Шиманова., Р. Парійчук-Брухаль. — Л. : ПП Сорока Т. Б., 2014. — 192 с.
  39. Сучасна політична історія країн світу. Тетяна Орлова. Видавництво: Знання. Серія книг Вища освіта ХХІ століття, 2012. — 446 с.
  40. Теорія та практика політичної пропаганди. Підручник. Гончарук-Чолач Т. В., Джугла Н. В. Видавництво: Ліра-К, 2020. — 254 с.
  41. Тетарчук І.В. Політологія. Навчальний посібник. В-во: ЦУЛ, 2020. — 160 с.
  42. Україна як правовий суб'єктор світової шахівниці. Юлія Лісовська. Видавництво: Кондор, 2020. — 260 с.
  43. Український месіанізм. Петро Кралюк, І. Пасічник. Видавництво: КНТ, 2019. - 218 с.
  44. Чорноморський регіон у світовій політиці. Актори, чинники, сценарії майбутнього. Під редакцією Ігор Коваль, Ольга Брусиловська, Володимир Дубовик. Видавництво ОНУ, 2020. — 176 с.

### Допоміжна

1. Державне правління. Еволюція сучасних форм. Володимир Сухонос. Видавництво: Університетська книга, 2019. — 310 с.
2. Державний механізм забезпечення національної безпеки. Інституціонально-правова та технологічна парадигми. Володимир Сухонос, Віктор Сухонос. Видавництво: Університетська книга, 2019. — 288 с.
3. Дипломатична історія України. Володимир Головченко, Віктор Матвієнко. Видавництво: Ніка-Центр, 2018. — 420 с.
4. Європейський Союз. Історія і засади функціонування. Валерій Копійка,

- Тетяна Шинкаренко. Видавництво: Знання, 2012. - 759 с.
5. Закон України Про Вибори Президента України. Видавництво: Алерта, 2019. – 140 с.
  6. Засоби масової інформації у політичному житті суспільства. Т. Гончарук-Чолач. Видавництво: Ліра-К, 2020. – 252 с.
  7. Захист Вітчизни та Оборона України (комплект із 2 книг). Петро Лісовський, Юлія Лісовська. Видавництво: Ліра-К, 2022. – 352 с.
  8. Конфліктологія та теорія переговорів. Галина Луцишин. Видавництво: Львівська політехніка, 2015. – 200 с.
  9. Матеріально-технічне забезпечення за стандартами НАТО в Україні. Укладач Сергій Петков, Микола Ануфрієв, Ігор Копотун, Ігор Коропатнік, Олександр Кривенко. Видавництво: Професіонал, 2022
  10. Міжнародні відносини. Ментальність, геополітика, глобалізація. Петро Лісовський. Видавництво: Кондор, 2017. -156 с.
  11. Основи громадянського суспільства. Словник. Видавництво: Знання України, 2006. – 232 с.
  12. Основи європейської інтеграції. Марта Мальська, Наталя Антонюк. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. – 320 с.
  13. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції. Галина Корогод, Вікторія Грובה. Видавництво: Університетська книга, 2011. – 128 с.
  14. Пірен Марія. Етнополітика в Україні: соціально-психологічний аналіз. Видавництво: Талком, 2007. – 408 с.
  15. Політична психологія. 2-ге видання. Підручник затверджений МОН України. Михайл Головатий. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. – 400 с.
  16. Системний аналіз в політології. Підручник. Д. Неліпа. Видавництво: Центр навчальної літератури, 2019. – 304 с.
  17. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика. Валерій Бебик, С. Шергін, Лариса Дегтерьова. Видавництво: Університет "Україна", 2006. – 208 с.
  18. Формування державної політики в сфері інноваційної діяльності. Навчальний посібник. Юрій Горбань, Ігор Бондар. Видавництво: Ліра-К, 2017. – 280 с.
  19. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. У двох томах. Видавництво: Наш Формат, 2019.

### **Інформаційні ресурси**

### **НОРМАТИВНІ АКТИ**

Закон України «Про вибори народних депутатів України»  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Tex>

Закон України про національну поліцію  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Закон України «Про політичні партії в Україні»  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

ЗАКОН УКРАЇНИ №474-XIV "Про вибори Президента України"  
<https://www.president.gov.ua/documents/474-xiv-62>

Закон України про місцеве самоврядування в Україні  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України про запобігання корупції  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>